

DÅ TRE HÄRADERS BÖNDER HANDLADE VID VRÅNGBÄCKS BRYGGA

Av Sven Rydstrand

Ett par ålderdomliga knuttimrade tvåvåningshus från 1700-talet står ännu kvar i närmast ursprungligt skick på Vrångebäcks gamla gästgivaregård i Bro socken. Det tredje gästgivarehuset är däremot nedrivet för några år sedan. Gästgiveriet och färjeförbindelsen över Åbyfjorden sköttes nämligen här av tre hemmansägare gemensamt, alltifrån det att Bohuslän blev svenskt intill slutet av 1800-talet. Det är förresten tre gamla släktgårdar, som ligger här i naturskön trakt, inramad av höga, skogklädda berg. Här har man klara papper på släktföljden ända sedan 1650-talet. Men troligt är att gårdarna gått samma släkter ännu längre tillbaka, ehuru tillräckliga bevis därpå saknas.

Nu är det lugnt och idylliskt vid Vrångebäcks forna gästgivaregård och färjställe. Det går inte längre någon färja över fjorden, och det kommer inte heller några båtar till bryggan med last och passagerare. Vill en bilist över fjorden, måste han låta bilen stå kvar på stranden och själv försöka få tag i någon person som i eka ror honom över till Sotenäs. Men det finns ingen på platsen, som längre är skyldig att sköta om en sådan trafik.

Inte lätt ätt vara färjeman och gästgivare.

Annorlunda såg det ut här för hundra, år sedan, da gästgivarna Jonas Hansson, Nils Jonsson och Johan Jönsson skötte om bryggan och färjan vid Vrångebäck. Då kunde en resande bli transporterad över fjorden lätt och behändigt med både häst och kärra, som ju var det vanliga fortskaffningsmedlet på den tiden. Men det hade dock sina sidor att vara färjeman och gästgivare vid Vrångebäck. Detta framgår bl.a. av en klagoskrift, som de nämnda gästgivarna år 1843 sände till konungens befallningshavande i Göteborg. Skriften lydde:

"Wid Färgeplatsen Wrångebäck på Stångenäs hafva vi åboer på Wrångebäck, som är underkastade färgningsskyldigheten till Rö och Sotenäs, den ganska kännbara olägenheten och för trafikeraende ofta till uppehåll lidande omständighet, att sjelfva färjan lossas eller flyttas från sin plats vid vår brygga till annat ställe, där farkosten lidit skada och stundom bortförts af vinden genom

osäkra belägg vid sådan flyttning, verkställd af obehöriga personer, som tagit sig friheten att begagna vår för allmän färjeplats med kostnad och besvär anlagde brygga, till lastageplats för såväl in- som utlastningar af alla sorters waror, af Tigel, Bräder, Spannmål och Saltad sill m.m. Under sådan lastning är Vägen alldeles afstängd för resande, som hafwa egna åkdon att öfverföra, eller också måste de för sin resa bida stort uppehåll, innan fartyget kan hinna bli bortflyttat och Bryggan fri från alle de materialier, som på densamma äro uppställda. Ett sådant uppehåll kan stundom blifva flera timmar, och om möjligt vore att, om en resande kom om aftonen, när Bryggan och Vägen vore besatt af Tigelsten, tegelpannor eller Silltunnor, att han finge Stanna qvar med sitt åkdon till andra dagen, då dessa materialier hinna att bortskaffas.

Och då vi bo öfver en half fjerding väg från Bryggan och således icke äro i tillfälle att hindra sådane olagliga och otillbörliga tilltag, hvilka förvärras därigenom, att de som lossa ofta taga stenen från Bryggan till barlast, och de som anlända för att lasta icke sällan utkasta sin barlast vid Bryggan, till stort hinder för Färgans praktiserande intill sjelfva Bryggan, så nödgas vi som länge nog med tålmod sett dessa otillbörliga tilltag och hört resandes klagan öfver ett sådant oskick, allerödmjukast hos Höga och Respektive Konungens Befallningshafvande anhålla att vid den ifrågavarande brygga, som af oss är uppbyggd för allmän färjeplats och som för oss är kostsam att underhålla, vid utsättande wite, hvar och en obehörig person, må vara förbuden att lossa eller inlasta varor eller lägga till vid denna Brygga, utom med små ro båtar, samt att vid lika wite ingen må tillåtas att nyttja eller flytta vår för färgningen iordningsatta och underhållande stora Färja.

Under öfvertygelse ätt Konungens Befallningshafvande finner billigheten i denna vår ödmjuka framställning, göra vi ock säker förhoppning att hädanefter blifva fredade från sådana obehöriga tilltag, som öka kostnaden för färgehållningen och uppehålla resande, som med åkdon färdas öfver till Sotenäslandet eller komma därifrån till denna färjeplats.

– " Wrångebäck den 15 Mars 1843. Johan Jönsson – ; Jonas Hansson – Nils Jonsson."

Förbjudet plocka med sig bryggan som barlast

Med anledning av denna skrivelse infortrade landshövdingen yttrande i saken från kronofogden Herman Julius Nordberg på Lilla Foss, och denna skrev följande:

"Hemmanet Wrångebäck, Ett mantal, är anslaget till gästgifvaregård och färjeplats, dit alltså allmän väg, på häradet indelt leder, och åborna hålla såväl brygga som båtar, oberäknat att de lika med andra hemman hålla Lands- och Häradsväg. Wid denna brygga hafva under snare åren flera lastningar och

lossningar af Spannemål och andra varor verkstälts, och att bryggan en och annan gång blifvit skadad af fartygens beläggande därvid, ehuru jag icke försport några sådana upplag af Tigelsten, tigelpannor, hvarigenom flere timmars uppehåll kunnat äfventyras, som skriften förespeglar. Likaledes torde hända att en och annan som behöfver intaga barlast, dertill begagnar den sten, hvaraf Bryggan är lagd, och att de som lossa sina barlaster oftast lägger dem på obehörigt ställe, för att så lätt som möjligt blifva dem qvitt, hvilket allt är obehörigt och förorsakar kostnad och besvär för ägarne af platsen. Jag har för den skull skolat tillstyrka:

1. Att alla de som lossa eller lasta Spannemål eller andra varor, blifva ålagde betala brygg- och landägare en viss lämplig afgift.

2. Att genom vitesförbud stadgades, det ingen får utan jordägares samtycke, intaga sten eller sand till barlast.

3. Att ansenligt vite stadgades för den, som utkastar barlast på annat ställe än som honom anvisas, och

4. Att vite bestämmes för dem eller de med undantag af resande, som belägger sine fartyg eller båtar vid färgbryggan och dermed gör skada, eller lägger sine fartyg till hinder för de ankommande resandes bekväma fortkomst.

Foss den 10 maj 1843. – H. J. Nordberg."

Den som lastade mest vid Wrångebäck och hade de största upplagen av varor där var den kände grosshandlaren Carl Adolph Gerle på Häller, som också över Wrångebäck exporterade stora partier havre, som han uppköpte av bönderna i Stångenäs, Sotenäs och Tunge härader. När ärendet om avgift därför till Wrångebäcks gästgivare förekom på tinget Kvistrum år 1844, var således också Gerle instämnd dit såsom ombud för Bro socken. Han uppläste vid tinget följande skrivelse, som han uppsatt tillsammans med ombudet för Brastads socken, förre uppördsskrivaren, arrendatorn på kronohemmanet Säleby J M. Lundbom:

"Som utsedde och befullmäktigade Ombud för Stångenäs Härad's innevånare att i dag vid pågående vinter-Ting å Qwiström afgifva våre yttranden om det af Wrångebäcks åboer väckta påståendet att vilja utestänga och hindra en och hvar af oss från rättigheten att begagna brygga vid dess strand för lastningar och lossningar, få vi ödmjukeligen anföra att då Bro Socken och en del af Brastads Socken ej har någon annan Strandlägenhet för sine transporter och dessutom enhvar medborgare ej må betaget att begagna en allmän väg, och att lika påtagligt är att en Brygga bör finnas vid Sjöstranden, dit Häradsväg leder, hvllket väl äfven är insett och den troligtvis gått in i beräkning vid vägens anläggning, så tro vi ock, då Wrångebäcks åboer fått sig ålagt skyldighet att

underhålla vägloten närmast sjöstranden, att lika skyldighet bör åligga dem, hvad Bryggan beträffar, som väl ej kan anses annat än som allmän Väg eller lika med till vägar hörande broar i allmänhet. Och påstå vi således å Häradsbornas vägnar, att strand och brygggrättighet ej må blifva oss förnekad, att när som heldst utan det ringaste hinder få begagna vid lossningar och lastningar, dock med skyldighet för alla Sjö- och vägfarande, att ej så vårdslöst gå tillväga att bryggan derigenom skadas, då det blifver den felandes pligt att återupphjelpa eller ersätta det. – Hvad barlasters utkastande i sjön beträffar, blifver det Wrångebäcks åboers ensak och rättighet att tilltala den deri förbryter sig.
F. J. Lundbom. — C. A. Gerle.

Obehöriga "lånade" färjan för turer till Åby

Vid detta ting var även Stångenäs härads kronolänsman, kommissarie C. A. Ahlander i Mellby närvarande, och denne ansåg för sin del, att det av kronofogde Nordberg upprättade förslaget till ersättning åt gästgivarna på Wrångebäck var både nödigt och lämpligt. Ahlander berättade också vid tinget, att åborna på Wrångebäck var skyldiga att utan ersättning av andra hemmansägare underhålla både brygga och färja. Han hade också sett och erfarit att färjan varit av obehöriga personer borttagen från bryggan och förd ända in till säteriet Åby, där den utsattes för åverkan. Han berättade också att bryggan vid Wrångebäck ofta blev skadad vid lossning och lastning av varor, som ofta låg upplagda i så stora högar, att de resande inte kunde komma fram.

Häradsrätten beslutade också i enlighet med kronofogde Nordbergs förslag, varjämte föreslogs att en allmän lastplats skulle anläggas vid den omtvistade bryggan. En sådan blev också byggd så småningom, och den kom till betydande användning, när stenhuggeriet började i Wrångebäcksbergen i slutet av 1800-talet. Sedan detta nedlades för några år sedan, har Wrångebäck blifvit en stilla och rofylld plats, dit inget världslarm når. De gamla gästgivarnas sentida ättlingar lever nu uteslutande av jordbruk och kreatursskötsel, varom nya, moderna ladugårdar bär tydliga vittnesbörd. Men minnena från de gamles dagar lever kvar här ännu, och de kommer säkerligen att göra det så länge de gamla knuttimrade sjuttonhundratalshusen står.